

ΧΩΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΡΟΣ – ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ 2017

III. Σεπτέμβριος

Συνοπτικό Πρόγραμμα

A. Παρασκευή 1- Κυριακή 3 Σεπτεμβρίου **Σπάρτη**

Για τα Κάρνεια, Ομιλία, Συμπόσιο και Συζήτηση.
[Πραγματοποιήθηκε].

B. Τρίτη 12 – Κυριακή 17 Σεπτεμβρίου **Αρχαία Ολυμπία**

Συνέχεια της έρευνά μου εδώ που όπως είπα εστιάζεται σε δύο άξονες.

1/ **Ο Κούρος της Φιγαλείας και η αρχή της Μνημειακής Πλαστικής.** Συνεξέταση με την σειρά των Ορειχάλκινων ειδωλίων της Ολυμπίας που αποκαλύπτουν την ανάδυση της (αρχαϊκής) μορφής από την εικόνα της γεωμετρικής εποχής. Σχέση με την πρωτοαρχαϊκή μικροτεχνία (πρώτο μισό του 7^{ου} π.Χ. αιώνα). Χρονολόγηση, ιστορικά Συμφραζόμενα. Διαφορετικές γραμμές εξέλιξης από τον Κούρο της Φιγαλείας: Αττικοί κούροι, Κυκλαδικοί, Αργεΐα μορφολογία, Κορινθιακή.

2/ Ο γλυπτικός διάκοσμος του ναού του Διός και η Μεγάλη Μεταμόρφωση της Μορφής στο πρώτο ήμισυ του 5^{ου} π.Χ. αιώνα.

(Η γένεση και το νόημα του Αυστηρού Ρυθμού).

Η μελέτη περιλαμβάνει και το εγχείρημα διάκρισης της μορφολογίας και του ύφους των τριών γλυπτικών συνόλων (τα δύο αετώματα και οι μετόπες) και την συνεπακόλουθη απόπειρα απόδοσής τους σε μεγάλους γλύπτες της εποχής. Ειδικά εξετάζεται επί τόπου η σχέση μεταξύ των γλυπτών του Ανατολικού αετώματος και της Νίκης του Παιωνίου.

Η έρευνα φυσικά επεκτείνεται και στην ορθή συνθετική αλληλουχία των μορφών σε κάθε αέτωμα.

[Προκαταρκτικές μελέτες για τις δυο αυτές διαρθρωτικές θεματικές ευρίσκονται **στον ιστότοπο του Ινστιτούτου, κυρίως στο τμήμα Research Projects, κατηγορία «Ολυμπιακές Μελέτες»**].

Σάββατο και Κυριακή θα οργανωθούν πάλι ειδικά Σεμινάρια και περιηγήσεις στον αρχαιολογικό χώρο και τα Μουσεία.

Γ. Παρασκευή, 22 Σεπτεμβρίου 2017 **Πάτρα**

Αρχαιοελληνικό Συμπόσιο Φθινοπωρινής Ισημερίας.

[Φέτος η μετοπωρινή ισημερία συμβαίνει στις 22/9, 23.02 ώρα

Ελλάδος].

Δ. Πέμπτη 5 – Κυριακή 8 Οκτωβρίου 2017

Σπάρτη

Εκδηλώσεις για την Φθινοπωρινή Εορτή

της Ορθίας Αρτέμιδος

Γένεση και πρώτη ακμή της Λυρικής Ποίησης και του μουσικού Μέλους στην Σπάρτη.

Μελέτη του Παρθενίου του Αλκμάνος.

Παρθένες το τραγουδούν και χορεύουν εις λατρείαν της Αρτέμιδος Ορθίας [όπως τα Σχόλια έχουν στο Fr. 3 Calame, v. 61, *Όρθία* αντί του *Όρθρία*] αφιερύσαι στην θεά το ιερόν **άρροτρον [φάρος: Σωσιφάνης ἄροτρον, Σχόλια A 13 (p. 43 Calame)**. Το κείμενο του ποιήματος γράφει πάνω από την λέξη “φάρος” ἄροτρο(ς), ὄργωμα και σπορά. Ησύχιος s. v. βούφαρον, την εὐάροτον γῆν. φάρος γὰρ ἢ ἄροσις. Αν ήταν φᾶρος, θα εσήμαινε πέπλον].

Η ἄροσις αρχίζει με την εὐα επιτολή των Πλειάδων, λίγο μετά την φθινοπωρινή ισημερία, την 5η ημέρα κατά τον Ευκτήμονα, την 8η φανερώτερα κατά τον Εὐδοξο (φέτος 27 και 30 Σεπτεμβρίου αντίστοιχα), όταν φαίνονται στον ανατολικό ορίζοντα μετά την δύση του Ηλίου. [Γέμινος, *Εισαγωγή εις τα Φαινόμενα, Παράπηγμα*, p. 101 Aujaç]. Αρχές Οκτωβρίου, οι Πλειάδες είναι εκφανείς στον ανατολικό ουρανό και τρεις ώρες μετά την δύση. Την 4η ημέρα που ο Ήλιος ευρίσκεται στον Σκορπιό (26 Οκτωβρίου) οι Πλειάδες δύνουν στα ανατολικά μέρη, πάσχουν την εὐα δύση τους, κατά Δημόκριτο, την 15η (6η Νοεμβρίου) κατά Ευκτήμονα, την 16η (7η Νοεμβρίου) κατά Κάλλιππο, την 19η (10η Νοεμβρίου) κατά Εὐδοξο. [Γέμινος, op. cit. pp. 101-2 Aujaç].

Τον αργό ἄροτο, κατά την δύση του Ωρίωνος, οι Λάκωνες ονόμαζαν “βωωτειν” (Ησύχιος s. v.: βωωτειν. ἄροτριᾶν ὅτε ὁ Ωρίων δύνῃ,

Λάκωνες). Ο Ωρίων άρχεται δύνω την 15η του Ήλιου στον Σκορπιό (6η Νοεμβρίου) κατά Ευκτήμονα, την 19η (10η Νοεμβρίου) κατά Εύδοξο. Δύει φανερός την 7η ημέρα που ο Ήλιος διαπορεύεται τον Τοξότη (29 Νοεμβρίου).

Το Παρθένιο του Αλκμάνος τελετουργείται όταν επιτέλλουν εκφανείς (σαν Σείριον άστρον, σαν λαμπερό αστέρι ή σαν ήλιος) οι Πλειάδες στον ανατολικό ορίζοντα (vν. 60-3):

ταί Πεληάδες γάρ άμιν

Όρθία φάρος φεροίσαις

νύκτα δι' άμβροσίαν άτε Σήριον

άστρον άΓηρομέναι μάχονται

φαίνεται σαν να αντιμάχονται τον χορό των παρθένων – τέτοια μεγαλόσχημη και μεγαλοφερής είναι η στόχευση του ποιητή και συνθέτη και χορογράφου του παρθενίου: συγκρίνει το έργο του όπως χορεύεται από τις παρθένες με την εμφάνιση των Πλειάδων = Πελειάδων, με τις ιερές περισσότερες και τον κοσμικό χορό τους!

Λόγω της σχέσης Αρτέμιδος και Σελήνης η γιορτή θα επικεντρωνόταν στην Πανσέληνο του 4ου Σπαρτιατικού μήνα μετά τις Θερινές τροπές (φέτος πέφτει Πέμπτη 5 Οκτωβρίου, στις 21.40 το βράδυ). Αλλά για να λάμπουν οι Πλειάδες το βράδυ πρέπει να ανατέλλει το φεγγάρι αργότερα, δηλαδή να βρισκόμαστε πριν την πανσέληνο. Τα αντίστοιχα **Προηρόσια** στην Αθήνα ελάμβαναν χώρα την 5η Πυανεψιώνος (~ 25 Σεπτεμβρίου φέτος), τα οποία ηκολουθούντο από τα Θεσμοφόρια (10-13 Πυανεψιώνος, ~ 30 Σεπτεμβρίου – 3 Οκτωβρίου), εορτές μυστηρίων χθόνιας γονιμότητας.

[Από χορό παρθένων στο ιερό της Ορθίας Αρτέμιδος έκλεψαν κατά την παράδοση οι φίλοι Θησεύς με τον Πειρίθουν την Ελένη (Πλούταρχος, Θησεύς, 31). “φουλίδερ” (= φουλίδες) ωνόμαζαν οι Δωριείς τέτοιους παρθένων χορούς, Ησύχιος s. v. – Χοροί παρθένων ελάτρευαν και στο Λιμναίον, μέρος στα σύνορα μεταξύ Λακωνίας και Μεσσηνίας κατά τους πρωτοδωρικούς χρόνους, όπου κοινόν ιερόν Αρτέμιδος Λιμνάτιδος. Πausανίας IV 4, 2; 31, 3; Στράβων VIII 362. Κατά τον Στράβωνα από αυτό το Λιμναίον ωνομάσθηκε το Σπαρτιατικό Λιμναίον όπου το ιερό της

Αρτέμιδος Ορθίας. Στο ιερό της Δερεάτιδος Αρτέμιδος (Κατάγιαννης, πρόποδες του Ταϋγέτου) οι τραγουδούμενοι ύμνοι εκαλούντο «καλαβοΐδια» [Cf. Πausanίας III, 20, 7; Στέφανος Βυζάντιος s.v. Δέρρα; Ησύχιος s.v. καλαβοΐδια. ἐν τῷ τῆς Δερεάτιδος ἱερῷ Ἀρτέμιδος ἀδόμενοι ὕμνοι; Καλαβοΐδια ~ καλή ὠδή. Cf. Αθήναιος XIV 646a, όπου ο χορός ψάλλει «εγκώμιον της Παρθένου»].

Οι “παιδικοί” αγώνες μῶα (= Μούσα. Ησύχιος s. v. μῶα. ὠδή ποια, είδος ὕμνου, τραγουδιού), καλήα και κατθηρατόριον θα πραγματοποιούντο στις εαρινές εορτές της Αρτέμιδος Ορθίας. Τραγούδι (λυρική ποίηση) και απαγγελία (επική ίσως ποίηση) σηματοδοτούν τα δύο πρώτα, μῶα και καλήα. Ο τρίτος διαγωνισμός θα αναφέρεται σε κάθε θηρευτική δεινότητα των νεαρῶν, - αριστεία κυνηγεσίας, αρπαγής (π.χ. τυρών από τον βωμό της Ορθίας), εξεύρεσης τροφής, κρυπτείας. [Cf. Πλάτων, Νόμοι, 633B : ... καὶ ἐν ἀρπαγαῖς τισι διὰ πολλῶν πληγῶν ἐκάστοτε γιγνόμενον]. Οι πρώτοι νωποί τυροί (που συνδέονται με την Ορθία Ἄρτεμη) παρασκευάζονται κατά τον Απρίλη, όταν τα μικρά των “πραμμάτων” έχουν μεγαλώσει δυο μήνες. [Cf. Αλκμάν Fr. 125 Calame; (Ξενοφών), Λακεδαιμονίων Πολιτεία, II, 9].

Τα μικρά και ολοκυκλώτερα σιδηρά δρέπανα που αποτελούν το έπαθλο των νικητών αγοριών σε αυτούς τους αγώνες, και τα οποία συχνά αφιερώνονται εν συνεχεία στην θεά προσηρητημένα στην σχετική αναθηματική επιγραφή, δεν είναι παρά τα κατάλληλα εργαλεία για κοπή καλάμων και κλάδων θάμνων και δενδρουλλίων, ιδιαίτερος λυγαριάς. (Είναι η παλαιά “βατοκόπα”, που κουβαλούσαν συνήθως οι Γύφτοι στην ζώνη τους, χρησιμώτατη εκτός των άλλων και στην κατασκευή κοφινιών). Όμοιο, λίγο μικρότερο στο μέγεθος, είναι το παλιό παραδοσιακό «κλαδευτήρι», για το κλάδεμα αμπελιών και την περιποίηση κήπων (πριν την χρήση των ψαλίδων).

Το νόημα της επιβράβευσης των νικητών παιδων με αυτό το εργαλείο συνίσταται αφ’ ενός μεν στην ιδιότητα της Ορθίας (στον συσχετισμό της προς την Σελήνη) να επιτροπεύει της ευάρμοστης ανάπτυξης φυτών, ζώων και παιδιών, αλλά κυρίως στην καλλιέργεια μεταξύ των κούρων των ικανοτήτων επιβίωσης εκτός και χωρίς την προστασία του κοινωνικού ιστού, προεξεχόντως κατά την κρυπτεία, όπως όταν οι ορεσίβιες αγέλες των Δωριέων νεαρῶν, ορδές χρυσές του Απόλλωνα, ὄργωναν οργώσεις βουνά και κοιλάδες του Βοίου από

Πίνδου μέχρι Παρνασσού και Οίτης τελειούμενες δι' αρπαγής και βίας και βιασμού στο προφανές πεπρωμένο τους. Με το ειδικό δρέπανο, την βατοκόπα, φτιάχνουν καλύβες να μείνουν, στρωμένες να κοιμηθούν, όπλο ταυτόχρονα ανάγκης κατά ζώων και εχθρών. Με αυτό τέμνονται και οι κλάδοι του λύγου, ξύλου σαν λάστιχο πυκνού και άσπαστου και ελαστικού για την διαμαστίγωση. Ήταν σε χρήση παλαιότερα τα κλαδιά της λυγαριάς ως βέργες ξυλοδαρμού.

Τότε στην άνοιξη θα ανήκει και αυτή η φοβερή τελετουργία της ιερατικής Διαμαστίγωσης των εφήβων, που από άγρια ανθρωποθυσία νεαρώδους [Παυσανίας, III, 16, 9-10; Σούδα s. v. *Λυκούργος. ... ἔφηβος γὰρ πρότερον ἐθύετο τῇ Ἀρτέμιδι τῇ Ὀρθωσίᾳ*] μετουσιώθηκε σε θυσία τελειότητας εις επί-δειξη σφύζουσας ακμής και “γυμνασία ἀρετῆς” [Σούδα *loc. cit.*] σώματος και θυμού από τον Λυκούργο [Παυσανίας *loc. cit.*]. Ορθοί, αταλάντευτοι, κατάγυμνοι, με τα χέρια στο κεφάλι, υπέμεναν οι υπερτελεάτες νεαρώδεις του κάλλους μορφής το απαθές πάθος της ύπαρξης στον χρόνο τρέποντάς το εις υπηρεσία αιωνιότητας. [Χωρίς να είναι δεμένος ο μαστιζόμενος έμενε εις σχήμα κίονος χωρίς να κινεί τα χέρια του από την κεφαλή: *κινεῖν γὰρ τὰς χεῖρας οὐκ ἐτόλμα ἔχων ταύτας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὁ μαστιζόμενος*, Σχόλια εις Πλάτωνος Νόμους 633B p. 306 Greene]. **Προ της Διαμαστίγωσης οι έφηβοι εγυμνάζοντο:** η σωμασκία αυτή εκαλείτο “φούαξις” (= φούαξις), Ησύχιος s.v. “φουάδδει” (δηλ. φουάζει) σημαίνει σωμασκει, “συμβουάδει” υπερμαχεί στην Λακωνική διάλεκτο, “βούα” είναι η αγέλη παιδων και “βουάγορ” (= βουάγος ή βουαγός) είναι ο “ἀγελάρχης, ὁ τῆς ἀγέλης ἄρχων παῖς” [Ησύχιος s. vv.]. Η γυμνασία ανεδείκνυε την περιώνυμη σωματική τελειότητα των Σπαρτιατῶν εφήβων, την οποία η ανελέητη μαστίγωση στην συνέχεια έκανε να σφύζει, να οργά και να ορθιάζει. Δόξα λαμπρή σε όλη του την ζωή ανήκε στον “βωμονίκη” αυτού του μοναδικού αγώνα καρτερίας, αντοχής και υπερηφάνειας επί τω εκάστου ρωμαλέο κάλλος της σωματικής “ώρας”. [Cf. Πλούταρχος, *Αποφθέγματα Λακωνικά*, 239 C-D].

Το φρικτό ξόανο της θεάς, που τρέλανε τους πρώτους ευρέτες του Αστράβακο και Αλώπεκο, είχε ορθωθεί περιελιχθέν από κλαδιά λυγαριάς, όθεν **Ορθία** και **Λυγοδέσμα** η θεά επωνομάσθη. (Παυσανίας III, 16, 7 sqq.). **Έτσι και οι μαστιγες του λύγου ορθιάζουν στους εφήβους θυμό απαρέγκλιτο και σώμα διηγερόμένο εις πληρότητα τόνου και φύση σφύζουσα δύναμη υπέρκορον, από-**

δεικνύουν τους νεαρώδεις κίονες ακλινείς τελειότητας, ουσίες ευεστώσεις της ύπαρξης, «τέλη» στο Φαίνεσθαι του Είναι.

[Συμπληρωματικά, ο λύγος είχε και ιατρικές ευεργετικές ιδιότητες σε σχέση με τα γυναικεία και ιδίως με παθήσεις περιόδου. (Plinius, Naturalis historia, XXIV, 59, 62; Γαληνός XI, 807; Διοσκορίδης I, 134). Και πάλι η Σεληνιακή φύση εμφιλοχωρεί στην Αρτεμίσια της Ορθίας. Πρόκειται για τα υγρά της γενέσεως και την ευκαταστασία τους].

Παρασκευή, 6 Οκτωβρίου 2017

8.30 μ.μ.

Ομιλία με θέμα:

Το Παρθένιο του Αλκμάνος και η Λατρεία της Αρτέμιδος Ορθίας

Ποίηση και Θρησκευτικότητα στην Σπάρτη

των Μέσων του 7^{ου} π.Χ. Αιώνα

Σάββατο, 7 Οκτωβρίου 2017

8.00 μ.μ.

Παρουσίαση του Παρθενίου του Αλκμάνος:

αρχαίο κείμενο, νεοελληνική απόδοση, ερμηνεία

10.00 μ.μ.

*Αρχαιοελληνικό Συμπόσιο
για την Εορτή της Ορθίας Αρτέμιδος*